

FILMKLAGENEMNDEN: KLAGESAK VEDRØRENDE FILMENE ”CONSTANCE”, ”PINK PRISON” OG ”ZAZEL”

1. Klagens gjenstand

Medietilsynet fattet 13 februar 2006 vedtak om forbud mot omsetning av filmene ”Constance”, ”Pink Prison” og ”Zazel”, jfr film- og videogramloven § 7. Forbudene ble tilnærmet likelydende begrunnet slik:

”Filmen inneholder store mengder kjønnslige skildringer som anses å være støtende, fordi det viser samleier med særlig framhevelse av kjønnsorganer, og andre former for seksuell adferd, så som suging, slikking, onani, gruppesex og sædavgang”.

For filmen ”Constance” er gruppesex utelatt i begrunnelsen.

Filmene ble vurdert av de fem faste medlemmene i det filmsakkyndige kollegiet. Innstillingen til direktøren ble fattet med avstemning i kollegiet, som mente at filmene ikke var i strid med strl § 204. Begrunnelsen var at filmene ikke opplevdes som ”støtende”, da sexskildringene inngikk i en plausibel rammefortelling, var relativt lite nærgående, forholdsvis kortvarige og ble brutt opp av historien. Ingen av skildringene inneholdt de skjerpene elementene i § 204. Innstillingen var enstemmig (5-0), med unntak for filmen ”Zazel”, hvor en sakkyndig gikk inn for forbud, da filmen etter dennes mening, ikke hadde en tydelig og overbevisende kontekst.

De sakkyndige uttalte at alle de tre filmene hørte til den mildeste kategorien av pornografiske filmer, såkalte ”kvinneperspektivfilmer”. Disse har forholdsvis høyt kvalitetsnivå og skiller seg dermed ut fra hovedstrømmen av pornografiske filmer gjennom manus, regi, skuespillerprestasjoner, lyd- og lyssetting.

Innstillingen ble ikke tatt til følge av direktøren for Medietilsynet, som mente at det sakkyndige kollegiet ikke hadde tatt tilstrekkelig hensyn til lovgivers intensjon med straffeloven § 204. I følge lovgiver har det, ifølge direktøren, ikke vært meningen å liberalisere pornografilovgivningen utover den normale utviklingen som finner sted over tid, og således må begrepet ”støtende” etter direktørens oppfatning fortsatt ha en innholdsmessig betydning for filmer av denne typen.

2. Klagerens anførsler

Distributøren, Flirtshop AS, anfører at vedtakene må oppheves, da filmene ikke kan anses som ”støtende”. Medietilsynet har etter distributørens oppfatning tolket straffeloven § 204 uriktig, og fortolkningen er i strid med så vel Høyesteretts praksis, Filmklagenemndens praksis og den alminnelige moral- og rettsoppfatningen.

3. Medietilsynets anførsler

Medietilsynet er enig med klageren i at det har vært en utvikling i mer liberal retning når det gjelder den alminnelige moral- og rettsoppfatningen, men dette må likevel veies opp mot de grenser lovgivningen fastsetter.

Når det gjelder Høyesteretts kjennelse 7 desember 2005, vil Medietilsynet understreke at denne gjelder stillbilder, og ikke levende bilder som det er tale om her. I kjennelsen blir det slått fast at levende bilder kan ha en langt sterkere virkning enn stillbilder, jfr Rt 1978 s 1111.

Nemnden har referert sistnevnte setning ordrett fra Medietilsynets begrunnelse. Nemnden presiserer for ordens skyld at Medietilsynets henvisning til Rt 1978 s 1111 på dette punkt kan misforstås, ettersom det ikke er denne avgjørelsen, men kjennelsen 7 desember 2005 som er den sentrale for saksforholdet i klagesaken. Sistnevnte kjennelse viser imidlertid i avsnitt 23 til avgjørelsen inntatt i Rt 1978 s 1111. Slik Medietilsynets formulering lyder – uten anførselstegn som viser at det siteres fra kjennelsen 7 desember 2005 – kan man lett få seg til å tro at det sentrale er at det er den eldre avgjørelsen fra 1978 som uttaler det nevnte om forholdet stillbilder/film. Det korrekte er at uttalelsen både fremgår av kjennelsen 7 desember 2005, jfr avsnitt 23, og avgjørelsen fra 1978. Det må antas at Medietilsynets poeng nettopp er at det er et solid juridisk grunnlag for å anta at film virker sterkere enn stillbilder, ettersom begge Høyesteretts avgjørelser betoner dette forholdet.

Vedrørende klagenemndens vedtak og begrunnelse for ”I løvens tegn” bemerker Medietilsynet at denne filmen ikke ble rammet av § 204, da den på grunn av genre og det kunstneriske tilsnittet måtte kunne forsvares ut fra unntaksbestemmelsen i loven.

4. Filmklagenemndens vedtak og begrunnelse

Det formelle utgangspunkt for bedømmelsen av klagesaken er film- og videogramloven § 7. Denne bestemmelsen viser til strl § 204. Det er enighet om at filmene skildrer seksuell aktivitet mellom samtykkende voksne mennesker og at det ikke er tale om kjønnslige skildringer som er egnet til å virke ”menneskelig nedverdiggende eller forrående”, herunder skildringer der det gjøres bruk av ”barn, lik, dyr, vold og tvang”, som er de groveste alternativene i strl § 204. Dermed er *kjernespoørsmålet* om skildringene rammes av den generelle rettslige standarden i strl § 204 om kjønnslige skildringer som virker ”støtende”.

Begrepet ”støtende” har ikke et presist innhold. Uttrykket ble ved lov 24 mai 1985 nr 31 tatt inn i dagjeldende strl § 211 som en del av legaldefinisjonen av hva som skulle forstås ved ”utuktige eller pornografiske skildringer”. Det dreier seg om en ”rettslig standard, som viser til de til enhver tid rådende moral- og rettsoppfatninger i samfunnet, slik det ble uttrykt i NOU 1997:23 om seksuallovbrudd – Straffelovkommisjonens delutredning VI, s 71.

Det er sikker rett at rettslige standarder som grunnlag for straffebestemmelser må tolkes med varsomhet, og at det i enda større grad gjelder en standard som den i strl § 204 som viser til en bestemt oppfatning av seksualitet og moral, jfr Høyesteretts kjennelse 7 desember 2005, avsnitt 16. Høyesterett legger i kjennelsen til grunn at det må for straff må dreie seg om en ”kvalifisert grad av krenkelse” på grunn av lovskravet i Grl § 96 og grunnleggende prinsipper om ytringsfrihet, jfr Grl § 100.

Medietilsynet er i sin innstilling overfor Filmklagenemnden spesielt opptatt av forholdet til lovgiverens intensjoner og dermed lovforarbeidenes betydning, ettersom det er gjennom disse lovgivers intensjoner kommer til uttrykk, i den grad det ikke har skjedd gjennom selve lovteksten. Medietilsynets direktør har anført at det sakkyndige kollegiet ikke har tatt ”tilstrekkelig hensyn til lovgivers intensjon med straffelovens § 204” ... om at det ”ikke har vært meningen å liberalisere pornografilovgivning utover den normale utviklingen som finner sted over tid”, slik at begrepet ”støtende fortsatt [må] ha en innholdsmessig betydning for filmer av denne typen”.

Om dette skal Filmklagenemnden bemerke: Vedtagelsen av strl § 204 (lov nr 76 2000) innebar ingen realitetsendring i forhold til det avgjørende kriterium for hva som var og er

straffbar pornografi, ettersom begrepet ”støtende” ble videreført fra den tidligere § 211. Det er heller intet i forarbeidene til endringsloven, jfr Ot prp nr 28 (1999-2000) og Innst O nr 92 (1999-2000), som kan tyde på at lovgiveren ved denne formelle lovrevisjonen tok sikte på å endre selve innholdet i standarden om hva som må anses som ”støtende”. Dersom det skulle være en disharmoni mellom det standpunkt det sakkyndige kollegiet har kommet til under sin behandling av saken og lovgivers intensjoner slik disse har kommet til uttrykk i lovforarbeidene, må det derfor være relatert til lovendringen 24 mai 1985 nr 31, der begrepet ”støtende” ble innført som en avløser av det tidligere anvendte utuktighetsbegrepet. Utover den realitetsendring som besto i en innføring av et nytt alternativ i den dagjeldende §§ 211 som rammet skildringer som kan virke ”menneskelig nedverdiggende” (”kvinneundertrykkelsesperspektivet”), er det imidlertid intet i forarbeidene til denne lovendringen som kan tyde på noen forandring i innholdet i standarden ”støtende” relatert til ”normal” seksuell aktivitet mellom samtykkende voksne, som er temaet for de påklagende filmene. Det er utførlig redegjort for dette i Woxholth, LoR 1986 s 82 flg, jfr særlig s 88, der det under henvisning til konkrete høyesterettsdommer og Lovavdelingens utredning fra oktober 1983, uttales at loven ikke innebærer noen endringer i forhold til tidligere gjeldende rett.

Mer vesentlig i denne sammenheng enn den foranstående redegjørelsen for lovgivers intensjoner slik disse har kommet til uttrykk i lovforarbeidene er likevel at den senere rettsutvikling har vist at Høyesterett i sin rettsanvendelse *ikke* har lagt noen tilsynelatende vekt på hva man eventuelt måtte mene at lovforarbeidene inneholder av argumenter; verken forarbeidene til endringsloven av 1985 eller 2000. Det skyldes utvilsomt at Høyesterett har lagt til grunn at lovgiver ikke gjennom ”forarbeidslovgivning” kan sementere en rettsoppfatning, når kjernen ved fastsettelsen av den aktuelle rettsregelen er at den skal gjenspeile en samfunnsoppfatning som endres etter hvert som tiden går. Dette kan spissformuleres slik: Har lovgiveren først valgt å gjøre bruk av en rettslig standard, vil det være en selvmotsigelse om forarbeidene skal sementere den rettsutviklingen som standarden forutsettes å avspeile og tilpasse seg.

At foranstående er den rettslige realiteten er Filmklagenemnden ikke i tvil om og det fremgår også utvetydig av Høyesteretts kjennelse 7 desember 2005, jfr avsnitt (19), der det heter at det ”åpenbart ikke kan ha vært lovgivers mening at man ved dette skulle sementere rettstilstanden med utgangspunkt i hva den rådende moral- og rettsoppfatningen var på et gitt tidspunkt”. Høyesterett ga i den forbindelse sin tilslutning til lagmannsrettens utrykkelige uttalelse om at ”det ligger i enhver rettslig standard at den kan endres over tid” (avsnitt 20) og at lovgiveren nettopp ved å bruke en rettslig standard som juridisk virkemiddel har åpnet for at det kan skje en ”liberalisering”, dersom dette er i samsvar med samfunnsutviklingen”. Dette er også kommet til uttrykk i justiskomiteens innstilling til lovendringen 2000 (Innst O nr 92 (1999-2000) på s 29, og siteres av Høyesterett i den nevnte kjennelse, avsnitt 20. Selv om de konkrete uttalelsene relaterer seg til forarbeidene fra lovendringen 2000, må det samme naturligvis gjelde i forhold til lovendringen 1985, ettersom det i begge tilfelle er samme rettslige standard det er tale om.

Begrepet ”støtende” må på denne bakgrunn tolkes i et dynamisk perspektiv, der samfunnsutviklingen og Høyesteretts avgjørelser er de sentrale vurderingspremissene, ikke fortidige forarbeider. Som nemnden har vært inne på foran, er det nettopp en slik rettskildemessig angrepsvinkel Høyesterett har anvendt i kjennelsen av 7 desember 2005 ved ikke å rette noen oppmerksomhet mot lovforarbeidene, men å fokusere mot samfunnsutviklingen og andre kilder som kan si noe om denne. I kjennelsen har Høyesterett

for sin del lagt ikke uvesentlig vekt på Filmklagenemndas praksis, jfr avsnitt 28, noe som iallfall ikke i første rekke er gjort fordi retten anser praksisen som en rettskilde, men som en norm som avspeiler samfunnsutviklingen.

Den sentrale rettskilden for Filmklagenemndens avgjørelse i denne klagesaken blir etter dette Høyesteretts kjennelse av 7 desember 2005, nemndens egen praksis og nemndens oppfatning om hva som må antas å være oppfatningen blant folk flest om hva som anses som "støtende" i en filmatisk sammenheng.

Nemnden vil i samsvar med Høyesteretts kjennelse peke på at det "ikke er tilstrekkelig for straffbarhet at innholdet av filmene virker sterke reaksjoner og oppleves som klart anstøtelige hos spesielle grupper eller enkeltindivider" (avsnitt 24). Videre i følge kjennelsen vil det "heller ikke være tilstrekkelig at folk flest finner innholdet usmakelig, uten kunstnerisk kvalitet eller lignende" (avsnitt 24). Nemnden fremhever at det - som foran påpekt - må foreligge en kvalifisert krenkelse, som virker "så sterkt negativt at det berettiger å ta i bruk samfunnets strengeste reaksjon på uønsket adferd" (avsnitt 24).

Nemnden legger som Høyesterett – og Medietilsynet – til grunn at filmer ofte kan ha en langt sterkere virkning enn stillbilder, som Høyesteretts kjennelse refererer seg til. Men som Høyesterett er inne på i kjennelsen (avsnitt 27) har det nettopp for filmer skjedd en "betydelig liberalisering" ... og utviklingen har vært særlig markert i de aller seneste år fra 2000 og frem til i dag" (avsnitt 27). Høyesterett har i samsvar med dette tillagt Filmklagenemndas praksis ikke uvesentlig betydning ved sin bedømmelse av saksforholdet i den aktuelle kjennelsen. Høyesterett viser samtidig også til Medietilsynets praksis, men siden nemnden har overprøvet det daværende Filmtilsyn i klagesakene om de aktuelle filmene Høyesterett viser til, må det korrekte være å omtale praksisen som nemndens. Dette er også den rettskildemessige realitet for nemnden, ettersom den ikke er bundet av Medietilsynets avgjørelser, men utelukkende av sin egen praksis (som dog under gitte forutsetninger kan endre seg ettersom strl § 204 er en rettslig standard, se foran).

Etter å ha trukket frem Filmklagenemndens praksis og foretatt en sammenligning mellom stillbildene i det aktuelle saksforhold og praksisen, samt det øvrig foreliggende rettskildematerialet, kommer Høyesterett i kjennelsen til at de aktuelle stillbildene ikke kunne anses "støtende" (avsnitt 30). For Filmklagenemnden har dette standpunktet den betydning at det må slås fast at stillbilder som skildrer "normal" seksuell aktivitet mellom samtykkende voksende mennesker etter den gjeldende rettsoppfatning ikke anses som "støtende", selv om skildringene fokuserer på kjønnsorganer og viser samleiescener. Kjennelsen flytter dermed utvilsomt grensene i liberal retning sammenlignet med både uttalelser i tidligere lovforarbeider og tidligere høyesterettspraksis.

Selv om film er et sterkere medium enn stillbilder, har nemnden kommet til at Høyesteretts kjennelse må legge klare føringer for nemndens vedtak. Filmene inneholder i varierende grad og med noen innbyrdes forskjeller, samleier med fremhevelser av kjønnsorganer, suging, slikking, onani, sædavgang og flere aktører som inngår i seksuelt samkvem sammen. Det som skildres er imidlertid utelukkende aktiviteter mellom samtykkende voksne.

Nemnden uttaler for ordens skyld at dette ikke er filmer som barn kan få kjøpt eller sett på kino. At barn kan komme over dem fordi voksne ikke opptrer kontrollert, er neppe noen større fare enn at barn kan laste ned tilsvarende filmer fra nettet også det uten voksenkontroll, og barns behov for vern er uansett ikke en relevant premiss for nemnden i forbindelse med en bedømmelse av de tre aktuelle filmene etter film- og videogramloven

§ 4 annet ledd, jfr strl § 204. Dersom barns behov for vern i denne sammenheng skal tillegges vekt, må loven endres.

Ut fra folk flests oppfatning skildrer filmene ikke avvikende seksuell aktivitet, og det er utvilsomt ikke tale om de alvorlige former for støtende seksualskildringer som er nevnt i de strengeste alternativene under strl § 204. Selv om de inntrykkene filmene etterlater er ganske så sterke, fordi det utvilsomt er tale om reelle ”pornofilmer” uten samme kunstneriske tilsnitt som flere av de filmer som nemnden tidligere har ansett lovlige, vil nemnden vike tilbake for å gi dem stemplet ”støtende”. Nemnden vil på dette punkt vise til Høyesteretts kjennelse om at det kreves et kvalifisert forhold, at det ikke er tilstrekkelig at skildringene fremstår som ”usmakelige” eller er uten kunstnerisk kvalitet. Dette må slik kjennelsen er formulert åpenbart ikke bare være en norm for stillbilder, men også for film.

Det mest vesentlige for nemnden er likevel at Høyesterett i kjennelsen la til grunn at retten ikke hadde funnet det tvilsomt at de aktuelle stillbildene *ikke* var ”støtende” i lovens forstand (avsnitt 31). Dette viser at det er et klart intervall mellom det inntrykk skildringen av de aktuelle stillbildene gir opp mot skildringer av stillbilder som må anses ”støtende” og dermed ulovlige. Selv om film er et sterkere medium enn stillbilder, er det etter dette et rimelig sikkert rettskildemessig grunnlag for å anta at også filmatiske skildringer av ”normal” seksuell aktivitet mellom samtykkende voksne etter dagens rettsoppfatning som utgangspunkt *ikke* rammes av strl § 204.

Nemnden vil ikke unnlate å nevne at den tillegger det en viss betydning at filmene av de filmsakkyndige er blitt kategorisert som tilhørende den ”mildeste” kategorien av pornografiske filmer. Det forhold at de filmsakkyndige (med unntak for en sakkyndig vedrørende en av de tre filmene) anser filmene for ikke å være ”støtende” er for øvrig et forhold nemnden har merket seg. Dette må ses i det perspektiv at nemnden er enstemmig i sitt vedtak. Siden det avgjørende ved bedømmelsen etter den rettslige standarden i § 204 er en antatt oppfatning blant voksne folk flest, gir den samstemmighet som her foreligger mellom de filmsakkyndige og nemnden en god indikasjon på at filmene av voksne folk flest ikke kan anses som ”støtende”.

Nemnden vil anta at det finnes pornofilmer av dårligere filmatisk kvalitet enn de tre som omfattes av klagesaken, og at det så lenge bedømmelsen etter strl § 204 skjer med grunnlag i et skjønn, kanskje ikke helt kan utelukkes at også pornofilmer som skildrer alminnelig seksuell aktivitet etter forholdene kan rammes av strl § 204. Når dette er sagt, vil nemnden likevel få uttale at det skal meget til for at noe slikt skal være tilfellet, så lenge det verken er tale om seksuell aktivitet som rammes av de skjerpede alternativene i strl § 204 eller filmer som klart bærer preg av å være kvinneundertrykkende eller på annen måte er ”menneskelig nedverdiggende”. Dersom man måtte mene at dette ikke er en rettstilstand som er ønskelig å opprettholde, er eneste alternativ en lovendring som f.eks bestemmer at skildringer av samleier, sædavgang e l på film skal være forbudt som straffbart. Det er imidlertid et saksforhold som nemnden ikke har noen foranledning til å uttale seg om.

Slutning:

Medietilsynets forbudsvedtak vedrørende filmene ”Constance”, ”Pink Prison” og ”Zazel” oppheves.

Oslo, 12 mars 2006

Arnt Maasø

Mona Røkke

Kyrre Eggen

Ola Erstad

Geir Woxholth
(formann)